

UTISGAD

International Journal of Commerce, Industry and Entrepreneurship Studies

ISSN: 2791-6987

Article ID: UTISGAD-2024-4-2-30121 | pp. 54-67

Article Type: Research Article

Received: 30.11.2024

Accepted: 28.12.2024

Copyright: CC BY-NC 4.0 | Checked by: iThenticate

Open-Access Policy: BOAI has been applied.

www.utisgad.org | DOI: 10.5281/zenodo.14563459

“ÇUKUR” DİZİSİNİN ALIMLAMA ANALİZİ YÖNTEMİ İLE İNCELENMESİ

Fatma YEŞİL¹

ÖZET

Günümüzde yeni medya teknolojilerinin toplumların yediden yetmişe her kuşağında önemli derecede etkili olduğu görülmekle birlikte geleneksel medya olarak kategorize edilen kitle iletişim araçlarından biri olan televizyonun da hala izleyici üzerinde etkisinin bulunduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla izleyici ve televizyon ilişkisi geçmişten günümüze tartışılan hatta gelecekte de iletişim kuramcılarının gündeminde olması beklenen bir konudur. İzleyicinin televizyon aracılığıyla aktarılan iletiler karşısında etkin olduğunu savunan ve izleyiciyi eleştirel, muhalif ya da onaylayıcı, tekrar tekrar anlam üreten, farklı okuma biçimleriyle iletilere ve metinlere müdahale ederek okumalar yapabilen biçimde konumlandırılan veya kavramlaştıran iletişim kuramları yaklaşımlarının olduğu bilinmektedir. Fakat diğer taraftan izleyicinin televizyondan aktarılan iletilere karşı edilgen olduğunu yani ileti kaynaklarının vermek istediği mesajı herhangi bir okuma biçimine maruz bırakmaksızın aktarılmak istendiği gibi izleyici üzerinde etkili olduğunu savunan yaklaşımlar da bulunmaktadır. Diğer bir deyişle gönderilen iletiler eğer kaynağın istediği gibi algılanmış ve sorgulanmaksızın kabul edilmiş ise iletişim gerçekleşmiş demektir. İzleyicinin etkin ya da edilgen olmasında sosyo-demografik ve sosyo-kültürel özellikler büyük bir öneme sahiptir. Mevcut çalışmada, 23 Ekim 2017 pazartesi saat 20:00’da Show TV de “çukur” adıyla yayına giren ve 7 Haziran 2021’de final yapan dizinin farklı sosyo-demografik, sosyo-kültürel alt yapıya sahip bireyler tarafından algılanma ve yorumlanma biçimini irdelemek amaçlanmıştır. Çalışmada çukur dizisini izleyen farklı yaş, eğitim ve cinsiyete sahip 8 katılımcının dizi hakkındaki görüşleri derinlemesine görüşme yapılarak, İngiliz Kültürel çalışmalar geleneğinin kapsamında yer alan etkin ve edilgen izleyici araştırmaları temelli alımlama analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Sonuç olarak etkin ve edilgen izleyici olmada rol oynadığı düşünülen sosyo- demografik, sosyo-kültürel özelliklere sahip katılımcıların dizideki kodları çoğunlukla benzer alımlamış ve yorumlamış olmalarının yanı sıra farklılıklara da rastlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Alımlama analizi, katılımcı, TV dizileri

JEL Codes: R37

¹ Öğretim Görevlisi, Mersin Üniversitesi Silifke Meslek Yüksekokulu, fatmayesil@mersin.edu.tr, ORCID:0009-0006-2017-1212

ANALYSIS OF THE “ÇUKUR” SERIES WITH RECEPTION ANALYSIS METHOD

ABSTRACT

Today, although it is seen that new media technologies have a significant impact on every generation of societies from seven to seventy, it is stated that television, which is one of the mass communication tools categorized as traditional media, still has an impact on the audience. Therefore, the relationship between audience and television is an issue that has been discussed from past to present and is expected to be on the agenda of communication theorists in the future. It is known that there are communication theoretical approaches that argue that the audience is active in the face of the messages transmitted through television and position or conceptualize the audience as critical, oppositional or affirming, repetitively producing meaning, intervening and reading messages and texts with different reading styles. On the other hand, there are also approaches that argue that the audience is passive towards the messages transmitted through television, that is, the message that the message sources want to convey is effective on the audience as it is intended to be conveyed without exposing it to any form of reading. In other words, if the messages sent are perceived as the source wants and accepted without questioning, communication has taken place. Socio-demographic and socio-cultural characteristics are of great importance for the audience to be active or passive. In the current study, it is aimed to examine the way the series, which was broadcasted on Show TV on Monday, October 23, 2017 at 20:00 on Monday, October 23, 2017 and finalized on June 7, 2021, was perceived and interpreted by individuals with different socio-demographic and socio-cultural backgrounds. In the study, the opinions of 8 participants of different age, education and gender who watched the TV series Çukur were analyzed through in-depth interviews and reception analysis method based on active and passive audience research within the scope of the British Cultural Studies tradition. As a result, the participants with socio-demographic and socio-cultural characteristics, which are thought to play a role in being active and passive viewers, mostly perceived and interpreted the codes in the series similarly, but differences were also found.

Keywords: Reception analysis, participant, TV series

JEL Codes: R37

1. GİRİŞ

Kitle iletişim araçlarından biri olan televizyonun, oldukça kapsamlı bir anlatısının olduğu ancak bu kapsamlı anlatının içerisinde sınırlı anlatıların da bulunduğu belirtilmektedir. Televizyon anlatılarının neredeyse hepsi girişi, gelişmesi ve sonu olan hikâyelerden oluşmaktadır. Burada sürekli seyredilen aslında televizyonun kendisidir, akış içerisinde seyredilen programlar televizyonun üst anlatılarını oluşturur. Televizyonun bu anlatıları egemen güçlerin çıkarları gözetilerek hazırlanmaktadır ve akış bütünüyle denetim altında tutulmaktadır. Egemen güçler ile medya ilişkisinde profesyonelliği yansıtan bir mesafe kalmamıştır (Mutlu,1998:134-136). Dünya üzerindeki yaşamlara işitsel, görsel, basılı yayınlardan veya televizyon kamerasının merceğinden bakılsın fark etmez, medya metaforları bu yaşamlar adına dünyayı kategorize eder, çerçeveler, kapsamını genişletir, daraltır ve dünya hakkında iddialarda bulunur. Ancak gerçek dünyadaki olaylarla ilgili materyaller, kitlelerin kolektif düşüncelerini üreten ve sürekli yayılan aleni kurgusal materyallerle rekabet etmek zorunda kalmaktadır. Diğer taraftan gerçekliğin parçaları, televizyonu dolduran sınırsız hayal dünyasının içinde eriyerek gerçek ve üretilmiş arasındaki çizgileri bulanıklaştırmaktadır (Postman, 2004:19).

İletişim kuramcıları tarafından pek çok işlevi olduğu belirtilen televizyonun öncelikle haber verme, bilgilendirme, kültür aktarımı, eğitime, eğlendirme, kamuoyunu yönlendirme, tahakküm oluşturma gibi işlevlerini sıralamak mümkündür. Fakat televizyonun toplum üzerinde yaratmış olduğu etki fark edildiğinden bu yana tahakküm gücüne sahip olanların, televizyonu etkili bir silah biçimine dönüştürebilmelerinin kaçınılmazlığı da ifade edilmektedir. Bu nedenle televizyonun bir iletişim aracı olma özelliğinin ötesinde yaratmış ve yaratabileceği etkileri bağlamında derinlemesine ve çok kapsamlı değerlendirilmesinin gerekliliği önemle belirtilmektedir (Serttaş, 2014:17). İzleyiciler için biçimlendirilmiş ortak değerlere ve çıkarlara onların yönlendirilmesi, tutum ve davranışlarının şekillendirilmesi, egemen ideolojinin normalleştirilerek aktarılması, toplumsal yaşamın gerekliliğine uyum sağlama fikrinin benimsetilmesi, toplumsal fikirlerin ortak bir düzlemde topluma sunulması, TV programları aracılığı ile gerçekleştirilmektedir.

Yayınlanan TV dizilerinden biri olan “Çukur” dizisinin izlerkitleye aktarmış olduğu mesaj, nasıl alımlanmış ve yorumlanmış, diziyi düzenli seyrettiğini ifade eden izleyicilerden çalışma için katılımcılar belirlenmiştir. Katılımcılar gönüllülük esasına dayalı olarak çalışmaya katkı sağlamışlardır. Derinlemesine görüşme tekniği ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir ve alımlama analizi ile çözümleme yapılmıştır. Çalışmanın bulgular bölümünde katılımcıların dizinin üretmiş ve aktarmış olduğu kodlara ilişkin mesaj ile ilgili alımlamaları ve yorumlamalarına alımlama analizi yöntemi ışığında yer verilmektedir.

2. ALIMLAMA ANALİZİ

İzleyici ile medya mesajı arasındaki etkileşimi açıklamak için alımlama terimi kullanılmaktadır. Teori, anlam üreticisi olarak izleyiciyi kabul eder ve ona odaklanır. Diğer taraftan bir medya metninin tek bir anlama sahip olmadığı teorinin temel çıkış noktası olarak kabul edilmektedir. Teoriye göre, bir medya metni izleyicinin etkileşimi yoluyla yorumlanmalıdır. Tek bir anlam üzerinden bir medya metninin yorumlanması derinlemesine ve kapsamlı bir değerlendirmeden yoksunluğu ortaya çıkarır (Yoo ve Buzinde, 2012: 223). Alımlama analizi, izleyiciyi aktif kabul eder ve onlar tarafından medya metninin nasıl okunduğu üzerine odaklanır ve onu inceler. Mevcut analizin, Stuart Hall'un kodlama-kod açılma modelini temel aldığı ve ondan uyarlanarak geliştirildiği belirtilmektedir. Medya metninin üç farklı okuma biçimi ile okunması gerektiğini belirten Hall, bunun gerekliliğini medya metninin çokanlamlı olmasıyla ilişkilendirmektedir. Alımlama sürecinde bir medya metninin farklı biçimlerde okunması gerektiği belirtilirken bu okuma biçimleri egemen okuma, müzakereci okuma ve karşıt okuma olarak açıklanmaktadır: egemen okumada kodlama ve kod açılma denktir. Başka bir deyişle metnin kaynak tarafından önerildiği şekli ile ve egemen ideoloji tarafgirliği bir yaklaşım içerisinde yorumlanmasıdır. İzleyicinin yorumu ile kodlanan mesaj arasında uzlaşmacı bir yaklaşım gerektiren müzakereci okuma, alımlama sürecinde bazı kodların reddedilmesini gerekli görse de bazı kodların kabul edilmesini uygun görmektedir. Karşıt/muhafazakar okumada ise izleyicinin yorumu ile kodlanan mesaj arasında reddetmeye dayalı bir yaklaşım vardır. Kısacası tüm kodlanan mesajların izleyici yorumunda reddedilmesi söz konusudur (Hall, 2005:95-97).

Tüm izleyicilerin bir metni aynı şekilde göremeyeceğini veya okuyamayacağını savunan Hall ve arkadaşları, onların medya tercih ederken bile kendilerine uygun içerik üretip üretmediğine dikkat ettiklerini ve tüketmek istedikleri içeriğin üretildiği medya kanalına yöneldiklerini belirtmişlerdir (Şeker ve Tiryaki, 2013:197). Erdoğan ise alımlama analizini, kullanımlar ve doyumlar yaklaşımı ile ilişkilendirmekte ve etki tartışmasında medya uzmanlarının sorumluluk almadığı bu sorumluluğun izleyiciye bırakıldığı şeklinde açıklamaktadır. Alımlama analizinde izleyici aktif kabul edilir, kendi anlamını kendisi inşa eder, medyanın inşa ettiği mesaja direnç gösterir, kodlanan mesajların anlamları çoğuldur ve izleyici kendisine sunulan kodları çözümler (Erdoğan,2012:166). İzleme potansiyeline sahip kişilerin veya izleyicilerin beğenisi, ilgisi, eğilimleri konusunda bilgiye ihtiyaç duyan kurumlar vasıtasıyla gerçekleştirilen ve bu kurumların amaçlarına hizmet eden kullanışlı verileri olanaklı kılan yaklaşımların yanı sıra toplumsal alımlama ilişkilerine ve izleyicinin okuma biçimine odaklanan farklı yaklaşımlar tarafından izleyici araştırması sürdürülmektedir. İzleyiciyi medya çalışmalarına ve sosyolojiye dayandıran yorumlayıcı yaklaşımlarla değerlendiren paradigma, toplumsal alımlama ilişkileri ve izleyici algıları üzerinde durur, diğer bir ifadeyle izleyici bir bakıma anarşisttir. Fakat bir başka yaklaşım ise izleyiciyi istatistiksel bir veri olarak ele almaktadır (Stevenson, 2008: 130-131). Televizyonun izleyici üzerindeki etkileri fark edildiği günden beri izleyici televizyon ilişkisi tartışma ve araştırma konusu ola gelmiştir ve gelecekte de bu konunun,

araştırmacıların gündeminde yer alan tartışma veya araştırma konularından biri olması beklenmektedir. Geçmişten günümüze iletişim kuramcılarının izleyiciye odaklanan araştırmalar için çeşitli yaklaşımları olduğu ve (İrvan, 1994-95: 206-207, Şeker, ve İşliyen, 2012:6). Daha önce de belirtildiği gibi Hall'un kodlama-kodaçımına çalışmasının, araştırmacılara çalışmalarını temellendirmek için dayanak oluşturduğu bilinir. Bu araştırmacılar aynı zamanda İngiliz Kültürel Çalışmalar geleneğini benimsemiş araştırmacılarıdır. Stuart Hall'un de izleyici alımlamaları üzerine yapılan araştırmaların öncüsü ve eleştirel yaklaşımlar içerisinde olduğunu bir kez daha vurgulamakta yarar olabilir (Stevenson, 2008:134). Bu alanda çalışmalar yapmış olduğu bilinen diğer araştırmacılarından biri de Morley'dir. Onun kodlama-kodaçımına yönelik toplumsal süreçler arasında önemli bir farklılık bulunduğunu ileri sürdüğü ifade edilmektedir. Ayrıca toplumsal yapı, kültürel ve siyasal eğilimler ve gerekli teknolojiye erişim ve teknolojik gelişmelerin ortaya çıkarmış olduğu medya araçlarındaki dönüşüm gibi durumlarla da izleyicilerin kullandığı kodaçımına yöntemlerinin ilgili olabileceğine dikkat çektiği belirtilmektedir (Morley,2005:101-102). Bu bağlamda içinde bulunduğumuz yüzyılda ortaya çıkan bilimsel, teknolojik vb. gelişmeler insanoğlunun hayat pratiklerinde pek çok değişime neden olmuştur. Günlük yaşamda kişiler zamanlarının belli bir kesitini çeşitli sebeplerle televizyon karşısında geçirmekte ve teknolojik gelişmeler ise onların gündelik hayat pratiklerinden her türlü mesleki pratikler üzerinde etkili olduğu gibi televizyonun da dijitalleşmesine neden olmuştur. Dijital televizyon yayıncılığının geçmişi ise 1985'te başlamış ve günümüze kadar dünya çapında televizyonla ilgili ortaya çıkan gelişmelerle ilgili olmuştur. Dijital televizyon teknolojisini yaygınlaştırmış, Avrupa ülkelerinden bazıları başta olmak üzere ve Japonya, geliştirdikleri standartlarla kablolu ve uydu şebekeler üzerinden dijital televizyon yayıncılığına öncülük etmişlerdir. 1990'lardan sonra dijital teknolojiye ekonomik açıdan erişimin kolaylaşması, dijital televizyon yayıncılığının ucuz bir maliyetle gerçekleştirilebilmesine olanak sağlamıştır. 1993'te Bonn'da yapılan Dijital Video Broadcasting projesi ile 20 ülkenin katılımıyla dijital televizyon yayıncılığına ilişkin resmi çalışmalar başlamıştır (Şeker,2009:28).

Dijitalleşme televizyon alanında geleneksel medyanın dijital medya ortamına taşınmasını, telekomünikasyon ve bilgisayar sistemleri ile yakınsamasını sağlamıştır. İletişim alanında bütünleşmeyi de sağlayan yakınsama ve dijitalleşme daha önce olmayan iletişim alanlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır (Yaman, 2017:246, Seçmen, 2019: 9). Ana akım medyada kısıtlama getirilen içeriklere kolayca ve sansüresiz erişebilme imkânı tanıyan dijital yayıncılık genel içerik tüketicisinin ulaşamadığı içeriklere de yer vermektedir. Televizyon ise internetin sağladığı imkânlarla üretmiş olduğu görsel-işitsel içeriği ve onun tüketimindeki dünya genelinde değişimi yaşamış bu duruma internet önemli bir etki yaratmıştır. Çevrimiçi platformlarla etkileşimli bir medya aracına dönüşmesi, üretim ve tüketim pratiklerini de hem küresel boyutta hem de yerel ölçekte etkilemiştir (Kuyucu, 2021:3, Duman, 2019: 177). Bilişim sistemlerindeki veya teknolojik alanda ortaya çıkan her türlü gelişmelere bağlı olarak Lotz (2009: 56)'un belirttiği gibi, "Televizyon içeriği

oturma odasındaki TV setinden kurtarılmıştır”. İzleyiciye interaktif ve gerçek zamanlı olmayı sağlamış, internetin sağladığı olanaklarla zaman ve mekân mefhumu değişmiştir.

3. YÖNTEM

Çalışmanın uygulama kısmında 23 Ekim 2017’de Show TV de yayına giren ve 7 Haziran 2021’de final yapan “Çukur” adlı dizinin kodlarının izleyiciler tarafından kodaçımı ve alımlanması çözümlenmiştir. Alımlama analizi çalışmalarının Stuart Hall’un kodlama-kod açıklama çalışmasını temel aldığı bilinmektedir. Hall’un İngiliz Kültürel Çalışmalar geleneği içerisinde yer aldığı ve medya metinlerinin ürettiği anlam karşısında izleyiciyi edilgen yapıda konumlandıran yaklaşımlara eleştirel bir yaklaşımla karşılık verdiği bilinmektedir. İzleyici alımlamalarına odaklanan alımlama analizi medya metinlerinin ve izleyicilerin ürettiği anlam arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmayı hedefleyen bir metottur. Bu analiz ile yürütülen çalışmaların amacına ulaşabilmesi için metnin analizini yapması, izleyicinin reaksiyonunu saptaması ve metin ve izleyici reaksiyonu arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarması beklenmektedir (Hoiyer 2005: 106). Yapılan araştırmaların az sayıda katılımcı ile yürütülmesi temsil etme düzeyinde yeterli olmayacağı yönünde bazı eleştirilerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır ancak bu türdeki çalışmalarda uygulanan metot ve mülakat tekniği epey uzun zaman aldığı için sayıca fazla katılımcı ile yapılan görüşmelerin verimli olmadığı belirtilmektedir. Burada amaç, araştırmanın geliştirilmesinden önce parçadan bütüne ulaşma anlayışı gözetilmektedir. Yani bireysel anlam üretimi vasıtasıyla çoğul anlam ve kavrayışlar üretmeye fırsat sağlaması amaçlanmaktadır (Hoiyer 2005: 127, Jensen 2005: 136). Yapılan çalışmada, medya metinlerini izleyicinin nasıl alımladığını ve yorumladığını saptamak amaçlı Show TV de yayınlanan “Çukur” isimli dizi seçilmiştir. Bu dizinin seçilme nedeni öncelikle aynı zaman diliminde farklı kanallarda yayınlanan dizilerle karşılaştırıldığında reytinginin yüksek olması, ikinci sebep ise dizinin içeriğinde, genç bireyleri silahlanmaya teşvik etmesi ve mafyacılık anlayışının bir takım toplumsal değerleri (aile) korumak için gerekli bir oluşmuş gibi dizide aktarılmasıdır. Ayrıca toplumsal veya bireysel problemlerle karşılaşan kişilerin devletin yetkili mercilerine başvurmak yerine silahlanmış illegal bir çetenin yardımına ihtiyaç duyması gibi bir özendirici yönünün de olmasıdır. Çalışma için dizinin sürekli takipçisi olduğunu söyleyen 8 kişi ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Katılımcı kişiler gönüllülük esasına dayalı olarak görüşmeye katılmışlardır. Görüşme öncesinde dizide aktarılanlar doğrultusunda demografik soruları da kapsayan 12 sorunun yer aldığı bir form oluşturulmuş, bu sorularla katılımcıların mevcut çalışmada analizi gerçekleştirilen “Çukur” dizisinin içeriğini nasıl alımladığı belirlenmeye çalışılmaktadır. Tesadüfi örneklem yöntemi kullanılarak belirlenen katılımcılar 11-65 yaş aralığındadır. Çalışmaya katılım sağlayanlar memur, öğrenci, işçi ve ev hanımı gibi farklı statülere sahip bireylerdir ve 2’ si ilkökul, 1’ i ortaokul 5’ i lise eğitimi almıştır. Ayrıca katılımcılardan 3’ü kadın 5’erkektir. Çalışmanın konusu olan “Çukur” isimli dizi izleyicilerde genel olarak farklı alımlamalar ve yorumlamalar ortaya çıkarması beklenmektedir. Farklı alımlamaların ortaya çıkmasında dizide işlenen konunun gerçek bir hayat hikâyesi olduğu

düşüncesi ve bir mafya liderinin hayatının anlatılması temeline dayandırılması yönündedir.

4. “ÇUKUR” DİZİSİNİN ANALİZİ, BULGULAR VE YORUMLAR

Çalışmanın konusu olan “Çukur” isimli dizi izleyicilerde genel olarak farklı alımlamalar ve yorumlamalar ortaya çıkarmıştır. Farklı alımlamaların ortaya çıkmasında dizide işlenen konunun gerçek bir hayat hikâyesi olduğu düşüncesi ve bir mafya liderinin hayatının anlatılması temeline dayandırılması ve aile bütünlüğünün korunma çabasının işlenmiş olmasıyla da ilişkili olabilir. Katılımcıların görüşme sırasında sorulan sorulara verdikleri cevaplardan anlaşılan, özellikle dizinin genel hatırdaki kalıcılığının iki farklı bileşen üzerine yoğunlaştığını söylemek mümkündür. Birincisi bir mafya dizisi olarak, ikincisi ise aileyi koruma mücadelesinin verilmesi olarak hatırlanmasıdır.

Dizi ile ilgili katılımcıların “Çukur” dizisi denince aklınıza ne geliyor sorusuna vermiş oldukları yanıtlar ve genel alımlamaları şöyledir:

M.İ.: “Silahların kullanıldığı, hareketli, aksiyon içeren bir dizi”.

T.S.: “Bir mafyanın hayatının anlatılmaya çalışılması”.

M.K.: “Aile, birlik beraberlik geliyor aklıma”.

N.K.: “Aklıma Aliço geliyor”.

H.K.: “Bir mafya dizisi”.

C.Ö.: “Mafyacılık aklıma geliyor”.

H.D.: “Ailesini korumaya çalışan bir babanın çabaları”.

A.Ü.: “Yamaç aklıma geliyor”.

İzleyici yorumlarında ortaya çıkan, dizinin genel olarak oluşturduğu algının değişkenlik gösterdiği yönündedir. Katılımcılardan üçünün dizinin konusunu mafyacılıkla ilişkilendirmesi, ikisinin aile, birlik beraberlikle ilişkilendirmesi dizide verilmek istenen mesajları alma yönünde olduklarını ve egemen okuma biçimini yansıtmaktadır. Diğer ikisinin bireysel karakterlere duyulan ilgi ile birinin ise aksiyon içerikli ürünlere olan ilgisiyle alakalı okuma yaptıkları ve müzakereci bir yaklaşım yansıttıkları söylenebilir. İnsanların bir eylemi gerçekleştirmesine neden olan birçok etkenin olduğu bilinen bir gerçektir ve bir programı veya bir diziyi izleme tercihinin arkasında da çeşitli duygular durumlarından beslenen pek çok sebep vardır. Katılımcıların kendilerine yöneltilen soruya verdikleri cevaplarda göstermektedir ki okuma türleri sadece düşünsel farklılıklarla ilişkili değil duygusal bağ kurulmasıyla da alakalıdır.

Katılımcıların niçin “Çukur” dizisini izliyorsunuz sorusuna verdiği yanıtlar şöyle:

M.İ.: “Bir yaşam hikayesi olmasından dolayı”.

T.S.: “O saatte TV izleyerek dinlenmek istediğim için televizyonun karşısına geçiyorum eşim ve kızım izliyorlar, ben de izliyorum”.

M.K.: “Bizim ailemizi anlatan bir dizi, mesela biz sülale olarak kendi içimizde çok sık kavga ederiz. Farklı sebeplerden sorunlar yaşarız. Küslükler olur vs. ama sülaleden biri, başka bir

aileye mensup biriyle sorun yaşadığında bütün sülale bir araya gelir, dayanışma vardır. Bir başka şey, İdris baba benim dedemin yaşadığı karı kız hayatı filan, benzer bir hayatı anlatıyor”.

N.K.: *“Vartolu ve Aliçoyu çok sevdiğim için izliyorum”.*

H.K.: *“Özel bir sebebi yok aslında o saatteki bütün diziler bir birinin benzeri, ilk başlarda öylesine izlemeye başlamıştım sonra da devam ettim”.*

C.Ö.: *“Aile bireylerinin bir araya getirilmesi, bir arada tutma çabasının verilmesi hoşuma gidiyor”.*

H.D.: *“Birlik beraberlik mesajının verilmesi, gerçek hayatta olanlarla ilişkili olması, en yakınıdakine bile güvenmemeyi öğreten bir dizi olması beni etkiliyor”.*

A.Ü.: *“Gerçekte olması mümkün olmayan bir kurgu beni eğlendiriyor”.*

Katılımcıların diziyi niçin izlediklerini saptamaya yönelik soruya, vermiş oldukları cevaplarda farklılıklara rastlanmış ve kendi ailesiyle ilişkilendiren, aile, birlik beraberliği anlatan bir dizi olduğunun ifade edilmesi, insan ilişkilerini dizayn etme hususunda mesajlar verdiğine dikkat çeken, izlemesini herhangi bir sebebe bağlamayan, eğlenceli bulunduğu için izleyen katılımcı yorumlarına rastlanmaktadır. Elde edilen bulguların yansıttığı bağlamda, katılımcılardan dördünün egemen, üçünün müzakereci, birinin karşıt/eleştirel yönde okuma yaptıklarını söylemek mümkündür. Katılımcıların sorulan soruya verdikleri yanıtlarından anlaşılabilir bir diğer şey çeşitli okuma biçimlerinin, insanların televizyon izlemeyi boş vakit aktivitesi olarak görmesiyle ilişkili olarak da gerçekleştirilebileceğidir.

Katılımcıların, sürekli izlediğinizi söylediğiniz “Çukur” dizisinin kısaca konusunu anlatır mısınız sorusuna vermiş oldukları cevaplar şöyledir:

M.İ.: *“Bir mahalle var her türlü illegal yaşamın olduğu ve bu mahalledeki insanları koruyup kollayan baba rolünü üstlenmiş bir çetenin başı olan bir adam var. Aynı zamanda bu baba ve silahlı ekibi hem illegal yaşayanları hem de fakirlerin her türlü ihtiyaçlarını karşılıyor ve mahalleyi dışardan gelen silahlı tehditlere karşı da koruyor”.*

T.S.: *“Boş bir kabadayılığı anlatan bir dizi, mesela İstanbul’un bir semtinde yaşanan olayları gereğinden fazla abartarak anlatmışlar. Nerde görülmüş sürekli cinayetin işlendiği, her türlü illegal yaşamların olduğu bir yerde asla olaylara polisin veya askerinin müdahale etmediği, yani asayişin hiç olmadığı, kendi haklarını kendileri koruma derdine düşmüş bir mahalle mafyası sözde, bunu da birlik beraberlik, aile olma gibi durumlarla ilişkilendirmişler”.*

M.K.: *“Başrolde oynayan İdris babada dedemi görüyorum, karı kız hayatı, aile olma çabası birlik beraberlik için verilen çabaların anlatıldığı, geçmişte yapılan hataların bütün aileyi nasıl etkilediğini anlatıyor”.*

N.K.: *“Bir mahalle var ve o mahallenin İdris baba tarafından korunduğunu anlatan bir konu işlenmiş”.*

H.K.: *“Kürt İdris’in hayatını anlatan bir dizi ama fazla abartılı, gerçeği anlatmak yerine hayali bir mafya dizisi olmuş”.*

C.Ö.: *“Bir mahalleyi korumak için yapılan şeyler var, illegal yaşamları da içinde barındıran aynı zamanda birlik beraberlik, aile olma çabasının anlatılması var”.*

H.D.: *“Çevresini ve ailesini korumaya çalışan aile bireylerinden bahsediliyor”.*

A.Ü.: *“İstanbul’un göbeğinde yer alan çukur diye bilinen bir mahallede geçen olayları Kosovalı diye tanınan bir mafya ailesinin yönetmesi”.*

İzleyicilerin dizinin ne anlattığı sorusuna vermiş oldukları cevaplarda da değişkenlik gözlemlenirken özellikle ön plana çıkan yaklaşım bir mafya babasının hayatının anlatıldığı, boş bir mafyacılığın oynandığı, herkesin kendi hakkını kendi savunması gerektiği anlayışının yansıtıldığı yani güvenlik güçlerinin aşayışı sağlama konusunda yetersiz kaldığının anlatıldığı ayrıca yardım severliğin, aile olma mücadelesinin verildiği ve illegal olayları aileyi koruma, aile olma ve birlik beraberlik içinde olmanın önemine vurgu yaparak normalmiş gibi yansıtıldığının çıkarımına rastlanmaktadır. Yöneltilen soruya verilen cevaplar genel olarak değerlendirildiğinde izleyicilerden üçünün egemen, üçünün müzakereci, ikisinin ise karşıt okumaya eğilimli oldukları gözlemlenmiştir

Çalışma için belirlenen “Çukur” dizisinin nasıl bir mesaj verdiği katılımcılara sorulduğunda vermiş oldukları cevaplar:

M.İ.: *“Fakirin korunup kollandığının mesajını veriyor”.*

T.S.: *“Aşayışın, emniyet güçlerinin olmadığı bir toplumda çeteler konuşuyor”.*

M.K.: *“Geçmişte yapılan hataların tüm aileyi nasıl etkileyebileceği mesajını vermektedir”.*

N.K.: *“Ölümlere bütün insanların ağladığı”.*

H.K.: *“Gençliği mafyacılığa, çeteleşmeye itme, özendirme”.*

C.Ö.: *“Birlik beraberlik mesajı veriyor”.*

H.D.: *“Birlik beraberlik olursa her şeyin üstesinden gelinir”.*

A.Ü.: *“Belli başlı bir mesaj verdiğini düşünmüyorum, gerçekte olması mümkün olmayan bir hikaye nerde görülmüş şehrin göbeğinde durmaksızın insan öldürüldüğü ve hiçbir yetkili birimin müdahale etmediği”.*

İzleyicinin izledikleri dizinin vermiş olduğu mesaja yönelik soruya verdikleri cevaplara bağlı olarak dördünün egemen, üçünün karşıt, birinin ise müzakereci yönde okuma yaptıkları söylenebilir. Dikkat çeken cevaplardan biri dizinin gençliği mafyacılığa, çeteleşmeye itmesi, özendirmesinin ifade edilmesiydi. İzleyici tarafından karşıt bir okumanın gerçekleştirildiği açıkça görülmektedir. İzleyicilerin herhangi bir okumayı gerçekleştirirken kendi algılama ve yorumlama durumlarının ne kadar önemli olduğunu gösteren bir sonuçtur aslında aynı diziyi izleyip bu kadar farklı cevabın verilmiş olması ve üç okuma biçiminin de saptanması.

Katılımcıların “Çukur” dizisinin sizi en çok en etkileyen bölümü veya sahnesi hangisidir sorusuna vermiş oldukları cevaplar:

M.İ.: *“Vartolu’nun kardeşini öldürdüğü bölüm ve Yamaç’ın karısının ölüm sahnesi, çaresiz bir şekilde süyun içinden çıkamayarak ölmesi”.*

T.S.: *“İdris’in birçok kadınla birlikte olması, kadınların kullanıldığı bir durum, Sultan karakterindeki kadının pek çok olaya tepkisiz kalması”.*

M.K.: *“Sena’nın ölüm şekli yani kayın pederinin ihanetlerinin kurbanı olması, Vartolu’nun İdris babanın öz evladı olduğunu öğrenmesi”.*

N.K.: *“Yamaç’ın karısının öldüğü ve bütün mahalledeki insanların ağladığı ve Aliço’nun ölümleri duyunca kendisini kötü hissettiği sahneler”.*

H.K.: *“Hiçbir bölüm veya sahne yok, daha çok benim saçma bulduğum bölümler, sahneler var sadece vurmak kırmak bir sürü insanın öldürüldüğü sahneler bölümler hepsi bu”.*

C.Ö.: *“Baba ile üvey oğlunun birleştiği sahne”.*

H.D.: *“Torunlarının öldüğü ve Sena’nın ölüm sahnesi”.*

A.Ü.: *“Yamaç’ın ailesini kaybettiği sahne”.*

Katılımcıların en çok sizi etkileyen bölüm veya sahne hangisidir sorusuna vermiş oldukları cevaplarda çoğunun ölüm, kavuşma ve bu olaylarda verilen tepkiler üzerine ortak bir paydada birleştikleri görülmektedir. Ölüm, kavuşma gibi duygusal sahnelerin etkileme gücünün daha fazla olduğu ve katılımcıların çoğunun müzakereci okuma yapmış olduğunu söylemek mümkündür. Diğer taraftan bir izleyicinin kadınların kullanıldığını düşündüğü sahneleri vurgulaması ve bir başka izleyicinin ise, şiddet ve ölümün normalleştirilmesine dikkat çekmesi, iki izleyici tarafından eleştirel okuma yapıldığını da yansıtmaktadır.

Katılımcıların, dizideki oyuncuların rollerini iyi oynadığını düşünüyor musunuz ve en çok beğendiğiniz oyuncu hangisidir sorusuna vermiş oldukları cevaplar şöyle olmuştur:

M.İ.: *“Evet iyi oynuyorlar, en çok Vartolu, İdris baba ve Yamaç’ı beğeniyorum”.*

T.S.: *“Cumali karakterindeki oyuncu dışında iyi oynuyorlar, en çok beğendiğim oyuncu ise, Yamaç ve Vartolu”.*

M.K.: *“Evet çok iyi oynuyorlar, İdris baba, Vartolu, Yamaç ve Cumali’yi çok beğeniyorum”.*

N.K.: *“Evet, Yamaç ve Vartolu”.*

H.K.: *“Çoğunun iyi oynadığını düşünüyorum”.*

C.Ö.: *“İyi oynuyorlar, İdris Kosovalı’yı çok beğeniyorum”.*

H.D.: *“Evet iyi oynuyorlar, Aras’ı çok beğeniyorum”.*

A.Ü.: *“Çoğu çok iyi oyuncular zaten benim diziyi izleme sebepim dizinin konusu değil oyuncular”.*

Katılımcıların hepsinin ortak düşüncesi dizideki oyuncuların rollerini iyi oynadıkları yönünde olmuştur ve egemen okumanın hakim olduğu hissedilmektedir. Ancak izleyicilerden birinin beğenmediği karaktere de vurgu yapması, bir diğerinin diziyi izleme sebepini dizinin konusuyla değil, oyuncuların rolünü iyi oynaması ile ilişkilendirmesi, iki izleyicinin müzakereci bir yaklaşımı benimsediğini de yansıtmaktadır.

Dizide oynayan oyunculardan en çok beğendiğinizi belirttiğiniz oyuncuyu hangi özelliğinden dolayı beğeniyorsunuz sorusuna katılımcıların vermiş olduğu yanıtlar şu şekilde olmuştur:

M.İ.: *“Fakir insanları korumaları ve ekmek-aş verme özelliklerini”.*

T.S.: *“Vartolu’nun ezik bir karakterde oynamsını, Yamaç’ında ailesinin zoruyla içinde bulunduğu hayatı seçmiş olmasını”.*

M.K.: *“Yamaç’ın aileye verdiği değeri, İdris babanın varlığını, Cumali’nin merhametini ve Vartolu’nun cesaretini seviyorum”.*

N.K.: *“Vartolu’nun komik olmasını, Yamaç’ın da ailesini sevmesini”.*

H.K.: *“Kendime yakın hissettiğim bir karakteri oynuyor olması”.*

C.Ö.: *“Mahalleyi ve çocuklarını bir arada tutmasını çok beğeniyorum”.*

H.D.: *“Aras’ın sevdiklerini bırakmaması özelliğini çok beğeniyorum”.*

A.Ü.: *“Aliço ve Yamaç’ı çok beğeniyorum, Aliço’nun deli rolünü zekice oynamasını, Yamaç’ın da genel olarak duyguları çok iyi yansıtması”.*

İzleyicilerin çok beğendikleri oyuncuların hangi özelliğini beğeniyorsunuz sorusuna vermiş oldukları yanıtlardan edinilen çıkarım, bu oyuncuların duygusal taraflarını beğenmeleriyle ilgili olmuştur, izleyiciler bir medya ürününü duygusal, eğitsel, kültürel, eğlence gibi çeşitli nedenlerle tüketebilir ve kendine ne tür fayda sağladığını hiç şüphesiz ki dikkate almaktadır. Ancak kısa süreli fayda sağlayan pratiklerin uzun vadede nasıl sonuçlara sebep olacağı ve fayda olarak yansıtılanın, çeşitli mesajlarla örüntülenmiş olabileceğinin ve farkına varmadan kişiyi etkileyebileceğinin bilincinde olmak yararlı olabilir. İzleyicilerin duygusal bağ kurdukları oyuncuların ortaya koymuş oldukları davranışlardan etkilenmeleri ve bu davranışları örnek almaları mümkündür. Kısacası medya metinleri veya çeşitli programlar aracılığı ile toplumsal algıyı biçimlendirme yönünde verilmek istenen mesajların duygusal bağlar kurularak da aktarılabilirliğini belirtmek yanlış olmayacaktır.

Dizinin adı, dizide işlenen konuyu yansıtıyor mu sorusuna katılımcılardan alınan cevaplar:

M.İ.: *“Evet, bir çukur var ve o çukurun içindeki insanlar zaten dizinin konusu”.*

T.S.: *“Evet, zaten bir çukurda yaşayan her türlü rezilliğin olduğu insanlar anlatılmakta”.*

M.K.: *“Evet, bir çukur var insanların hepsi bu çukurun içinde”.*

N.K.: *“Evet, İdris yüzünden insanların bataklığa düştüğü bir durum var”.*

H.K.: *“Evet, yaşadıkları mahalle zaten rezilliklerle dolu bir çukur”.*

C.Ö.: *“Evet, kendi çukurlarına kimseyi almadıkları bir çukurda yaşıyorlar”.*

H.D.: *“Evet, mahalleyi bir çukur kendilerine ait bir yer olarak gördükleri için uyumlu”.*

A.Ü.: *“Evet, her şey çukur mahallesinin üzerinden işliyor”.*

İzleyicilerin hepsi dizinin adı, dizinin konusunu yansıtıyor mu sorusuna olumlu yanıt vermiştir. Verilen yanıtlardan anlaşılan izleyici, analizi yapılan dizinin konusuna farklı okuma türleri ile yaklaşmış olsa da dizinin adı konusunda hem fikir oldukları aynı okuma biçimi ile yaklaştıkları görülmektedir ancak ‘Çukur’ kavramının dizinin konusu ile ilişkilendirilmesindeki yaklaşımlar izleyicilerin müzakereci bir okuma yaptıklarını yansıtmaktadır. Sonuç olarak izleyicilerin bir metni okurken üç ayrı okuma biçiminden de yararlanabileceği çıkarımında bulunulabilir. Çoğunlukla katılımcıların yöneltilen sorular bağlamında bir okuma biçimi ile kendini sınırlandırmadığını her üç okumadan da faydalanmış oldukları gözlemlenmiştir.

5. SONUÇ

Çalışmada alımlama analizi yöntemi ile analiz edilen “Çukur” dizisinin, izleyicilerin alımlama farklılığına dayalı olarak çeşitli mesajlar verdiğine rastlanmıştır ve Hall’un Kodlama-kodaçımına yaklaşımında belirtmiş olduğu okuma türlerini referans alarak gerçekleştirilen alımlama çalışmasında katılımcıların okuma biçimleri her üç okumanın da yapıldığı hatta yöneltilen sorulara bağlı olarak bir katılımcı sorulan sorunun birine müzakeri yaklaşırken birine egemen okuma eğilimi göstermiş olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcılardan M.İ. yöneltilen toplam sekiz sorudan üçüne egemen, beşine müzakereci bir yaklaşımda olduğunu, T.S. bir egemen, dört müzakereci, üç karşıt okuma eğilimi yansıtmıştır. M.K. dört egemen, dört müzakereci okuma, N.K. üç egemen, beş müzakereci okuma, H.K. iki egemen, üç müzakereci, üç karşıt okumaya yönelmiş olduklarını söylemek mümkündür. C.Ö. dört egemen, dört karşıt okuma, H.D. beş egemen, üç müzakereci okuma, A.Ü. beş müzakereci üç egemen okumayı tercih ettikleri söylenebilir. Farklı alımlamaların ortaya çıkmasında elbette katılımcıların sosyo-demografik, sosyo-kültürel yapıları büyük önem taşımaktadır ancak dizide işlenen konunun gerçek bir hayat hikâyesi olduğu düşüncesi ve konunun bir mafya liderinin hayatının anlatılması temeline dayandırılmasının da etkisi olabilir. Katılımcıların görüşme sırasında kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri cevaplardan anlaşılan, özellikle dizinin genel hatırdaki kalıcılığının iki farklı bileşen üzerine yoğunlaştığı yönünde olmuştur. Öncelikle bir mafya dizisi olarak hatırladığı ikincisi ise aileyi koruma çabası olarak hatırladığıyla ilgili olmuştur. Kitle iletişim araçları aracılığıyla doğrudan ya da dolaylı aktarılmak istenen mesajları izleyicinin, kendince alımlama ve yorumlama hatta yeniden anlam üretme etkinliği olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Yapılan çalışmada katılımcılar Stuart Hall’un belirtildiği üç okuma biçimini de gerçekleştirmiş olup yeniden anlamlar üretmiştir ve iletişim araçlarının mesajları karşısında edilgen değil etkin bir duruş sergilediklerini göstermiştir. İzleyicilerin farklı okuma biçimlerini gerçekleştirmiş olmasında, sosyo-kültürel/demografik gibi kısaca ifade edilen yani insanların kişiliklerini oluşturan genetik aktarımlar başta olmak üzere içine doğduğu aileden başlayarak içinde bulunduğu toplumsal yapı ve bütün olumlu ve olumsuz kabul edilebilecek yaşanmışlıkları aslında çalışmanın temelini oluşturan üç okuma (egemen, müzakereci ve karşıt) biçiminin de nasıl okunması gerektiğinde belirleyici olmaktadır. Esasında dinamik bir yapıya sahip olan insanoğlunun etkin bir varlık olmadığını düşünmek aynı zamanda insanoğlunun dinamik yapısını göz ardı etmek demektir.

Bu çalışma da gösterdi ki izleyicinin yaş, eğitim, cinsiyet farklılığı gibi özelliklerinden başlayarak, kiminle duygusal bağ kurduğuna kadar pek çok sebebin okuma biçimi üzerinde etkili olabileceğinin mümkün olduğudur. Televizyonun 1900’lerin birinci yarısında icat edilmesi ve sonrasında etkilerinin görülmeye başlandığı günden günümüze kadar geçen sürede farklı araştırma yöntem ve teknikler ile araştırmacılar tarafından izleyici üzerindeki etkileri araştırma ve tartışma konusu olmuştur. Günümüzde ise yeni medya teknolojilerinin insanoğlunun hayatında önemli bir yer edindiği üzerine tartışmalar ve bu medya ile ilgili yapılan araştırmalar, diğer taraftan da televizyon üzerine

gerçekleştirilen araştırmaları kısmen azaltmış olacağı kanısı oluşturabilir. Ancak hala televizyonun önemli bir izleyici potansiyeli olduğu da göz ardı edilmemelidir. Üstelik dijitalleşme, teknolojik gelişmeler ve internetin sağladığı olanaklar ile dijital televizyon yayıncılığının önem kazanması gelecekte de izleyici potansiyelinin olmasını mümkün kılmaktadır. Televizyonun iletişim kuramcıları tarafından çeşitli işlevine vurgu yapılır ve öncelikle haber verme, bilgilendirme, kültür aktarımı, eğitim, eğlendirme, kamuoyunu yönlendirme, tahakküm oluşturma gibi işlevleri sıralanmaktadır. Fakat onun etkili bir silaha dönüştürülebileceğinin kaçınılmazlığı da bilinmektedir. Bu nedenle televizyonun bir iletişim aracı olma özelliğinin ötesinde yaratmış ve yaratabileceği etkileri bağlamında derinlemesine ve çok kapsamlı değerlendirilmesinin gerekliliği bilinmektedir. İnsanoğlu televizyon izlediği sürece televizyon anlatılarının yaratacağı etkilerin de değişkenlik göstermesi olasıdır. Bu çıkış noktasından hareketle geçmişten günümüze ne kadar araştırma yapılmış olursa olsun bundan sonra da toplumsal yapıyı çok yönlü analiz etmek veya çözümlmek için onun izleyici üzerindeki etkilerinin farklı yöntem ve tekniklerle araştırılması gerekmektedir.

ETİK STANDARTLARA UYGUNLUK

Çıkar Çatışması: Çalışma tek yazarlı olup çalışmanın yazarı dışında çalışmaya katkı sunan olmamıştır. Dolayısıyla çalışmada yazarlar arası çıkar çatışması söz konusu değildir. Ayrıca çalışmanın daha önce herhangi bir kongrede bildirisi sunulmamıştır

Fon Açıklaması: Bu çalışmada herhangi bir finansal destek alınmamıştır

KAYNAKÇA

- Duman, K. (2019). Siyah beyaz yayından Netflix'e Türkiye'de televizyon'un kısa tarihi. Hiperlink. *Global Media Journal*, 5 (9): 303-321.
- Erdoğan İ. (2012). *Pozitivist Metodoloji ve Ötesi*. Ankara: Erk yayınları.
- Hall, S. (2005). *Kodlama, Kodaçımılama, Medya ve İzleyici Bitmeyen Tartışma*. Ankara yayınları.
- Hoijer, B. (2005). *Kodlama, Kodaçımılama, Medya ve İzleyici Bitmeyen Tartışma*. Ankara: yayınları.
- İrvan, S. (1994). Eleştirel yaklaşımlarda izleyici araştırmaları: bir yöntem olarak alımlama çözümlemesi. *İlef Yıllık*, 94, 205-223.
- Jensen, K. B. (2005). *Kodlama, Kodaçımılama, Medya ve İzleyici Bitmeyen Tartışma*. Ankara: Vadi yayınları.
- Kuyucu, M. (2021). Geleneksel Televizyon Mecrasının Yaşadığı Dijital Dönüşüm ve Bunun Mecraya Olan Etkileri *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 272-291.
- Lotz, A. D. (2009). What is US television now? *The annals of the American academy of political and social science*, 625(1), 49-59.

- Morley, D. (2005). *Kodlama, Kodaçımama, Medya ve İzleyici Bitmeyen Tartışma*. Vadi yayınları.
- Mutlu, E. (1998). *Televizyon ve Toplum*. Ankara: TRT.
- Postman, N. (2004). *Televizyon Öldüren Eğlence*. İstanbul: Ayrıntı yayınları.
- Şeker, T. (2009). *Teknoloji ve televizyon*. Konya: Literatürk Yayınları.
- Şeker, T. ve İşliyen, M. (2012). 2011 CHP Seçim Reklamları Bağlamında Siyasal Reklamcılığın İzleyiciler Üzerindeki Etkilerine Yönelik Alımlama Analizi. *Türkiye Araştırma Dergisi*, Ss:328-3
- Şeker, T., Tiryaki, S. (2013). The reception analysis of the war photographer. *Global Media Journal*, 3 (6), 196-212.
- Seçmen, E. A. (2019). Uluslararası televizyon yayıncılığında yeni yönelimler: Dijital film ve dizi platform Netflix. *çinde Dijital Çağda Televizyon ve Medya*. Ceyhan Kandemir (ed), İstanbul: Der Yayınları.
- Serttaş, A. (2014). V for Vendetta Filminin Alımlama Analizi ile Sinemada Televizyon. *Global Media Journal: Turkish Edition*, 5(9), 303-321.
- Stevenson, N. (2008). *Medya Kültürleri: Sosyal Teori ve Kitle İletişimi*. G Orhon - B. E. Aksoy (Çev.). Ankara: Ütopya yayınları.
- Yaman, H. (2017). Sayısal yayıncılığın sağladığı olanaklar; etkileşimli televizyon ve IPTV uygulamaları. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(3), 243-256.
- Yavuz, Ş. (2005). *Medya ve izleyici: Bitmeyen tartışma*. Vadi Yayınları.
- Yoo, E.E., Buzinde, C.N. (2012). Gazing upon the kingdom an audience reception analysis of a televised travelogue. *Annals of Tourism Research*, 39, (1), 221-242.